

ОБЩЕСТВЕНА ДИНАМИКА И ЗАКОНОТВОРЧЕСТВО

Проф. д-р Софка Матеева¹

През всички векове и епохи, човекът е бил изкушен да научава все повече и повече за света, който го заобикаля не само като материална даденост, но и като реалности на социалната действителност. Определено може да се каже, че човешкото общество се характеризира с ярко изразен стремеж към обогатяване и задълбочаване на познанието не просто като израз на любопитство, а като осъзната потребност. Човекът се нуждае от научно познание, за да разширява съзидателните си способности, в името на своето по-добро и по-сигурно съществуване. От тази гледна точка, развитието на човешката цивилизация е един непрекъснат постъпателен процес на обогатяване и разширяване на познанието за материалния свят и обществото. Основният смисъл и съдържание на този процес се заключава в неговата основна цел – подобряването на живота на хората.

Ако се обърнем назад в историята откриваме, че този като обща тенденция непрекъснат процес е протичал не винаги с една и съща интензивност. Имало е периоди, когато развитието на науката, на техническите и производствените възможности на обществото се е осъществявало с по-високи темпове, както и периоди на относителен застой или на бавно еволюционно развитие. През последните няколко десетилетия се наблюдава бурно революционно развитие на научното познание и на производствените възможности на човечеството. Достатъчно е да се посочат успехите в изучаването на космоса и научно-техническите постижения в сферата на комуникациите, за да се осъзнаят размахът, темповете и мащабите на това развитие.

Паралелно и във връзка с лавинообразното развитие на материално-техническата култура на съвременното общество в него се осъществяват радикални социални промени. Те засягат всички сфери и направления на обществения живот. От гледна точка на целите и задачите на настоящото изследване заслужават особено внимание две важни социални явления. Това са: 1) широкото развитие на демокрацията в обществените отношения и 2) ускорената диверсификация на обществените структури. В първият случай става дума за това, че в повечето страни

¹ Преподавател по Правна социология в Нов български университет.

от света – където с бурни темпове се развива научно-техническият прогрес и се осъществява ускорено развитие на производството на материални и духовни блага и ценности – доминират демократични принципи и механизми за регулиране и управление на обществените отношения. В условията на демокрация, възникващите различия и противоречия в интересите на различни равнища в социалната структура на обществото се решават на основата на консенсус, като се търсят възможности преди всичко за съчетаване и хармонизиране на интересите, а не за тяхното ранжиране по значимост и удовлетворяване по принципа на приоритетите. Разбира се, това съвсем не означава, че на всяка цена и при всички случаи е възможно и необходимо да се пренебрегва или омаловажава естествения и обективно обусловен приоритет на едни обществени интереси пред други, когато става дума за тяхното удовлетворяване в условията на определен ресурсен дефицит. Когато обективно е невъзможно удовлетворяването на всички заявени интереси, то естествено е да се удовлетворяват с предимство тези, които имат по-голямо обществено значение. В случая е важно да се отбележи, че в обществото все по-рядко възникват такива интереси и взаимоотношения, които да не могат да се регулират демократично на основата на консенсус. Ето защо все по-рядко се налага да се използват принудителни мерки и средства, за да се осигури удовлетворяване на едни интереси за сметка на други.

Процесът на диверсификация на обществените структури се характеризира с бързо ерозиране на познатата от миналото класова структура на обществото. На нейно място възникват множество разнородни по характер социални групи и прослойки. По съдържание и характер, техните социални контакти и интереси са изключително разнообразни.

Или лавинообразното научно-техническо, технологично и производствено развитие – от една страна и активният процес на диверсификация на обществените структури – от друга – поражда едно ново обществено явление. То се дефинира като *ускорена социална динамика*. Колкото по-голяма е социалната динамика в обществото, толкова по-наложително е да се изграждат и използват такива обществени механизми и регулатори, които да са в състояние не само да регистрират, но и адекватно да регулират възникващите нови обществени интереси, потребности и взаимоотношения. В условията на социална динамика се налага все по-активно да се изучава общественото мнение в неговите разнородни проявления, както и да се използват много по-пълноценно възможностите му за своевременно откриване и безконфликтно разрешаване на възникващите обществени проблеми и противоречия. Макар и все още

плахо и не достатъчно системно и целенасочено, социалната практика започва да използва тези уникални възможности на общественото мнение. С активното съдействие на средствата за масова комуникация, общественото мнение все повече се превръща от спорадичен, в системен фактор за регулиране на обществените отношения. То все повече се утвърждава като “обществен институт”² и започва да функционира като своеобразна “социална власт”, т. е. “...власт, облечена с воля и способна да подчинява поведението на субектите на социалното взаимодействие”.³

Естествено, подобен “статут” на общественото мнение е възможен единствено в демократичното гражданско общество, в което държавното управление не е подчинено на диктата на господстващи – със силата на държавната принуда – корпоративни и лични интереси. Или в случая, става дума за наличието на такава правна уредба, която да позволява на общественото мнение да се проявява в качеството на “обществен институт”. На практика това означава гражданите да имат правото свободно да изразяват своето мнение, да получават и да генерират информация по повод на едни или други обществени събития и явления, да могат да се сдружават и без ограничения да участват в събрания, митинги шествия и други обществени прояви, които са свързани с формирането и свободната изява на общественото мнение.

Разбира се, свободното формиране и изява на общественото мнение е важен, но не и решаващ фактор за неговото ефективно и пълноценно използване като средство за регулиране на обществените отношения и интереси. Доколкото функционирането на гражданското общество се основава на използването на демократична правна уредба, то и *проявлението на общественото мнение като “социален институт” би било твърде ограничено по обхват и съдържание, ако не бъде ориентирано към социалната практика, свързана с текущото усъвършенстване на тази правна уредба.*

В условията на демокрация, законотворческата дейност се основава на отчитането на широк кръг от обществени интереси и потребности. Няма и не може да има друг по-демократичен начин за разкриването и изучаването на съществуващите обществени потребности и интереси от използването на института на общественото мнение. Това е очевиден и напълно безспорен факт. Не така стои обаче въпросът за това *по какъв начин е необходимо и възможно да се използва общественото мнение в*

² Под “социален институт” в социологията се разбира система от отношения, която има устойчив характер и възможност за самовъзпроизвеждане. (Виж, Основы социологии. – под ред. А. Г. Эфетдиева, М., 1993., с. 130.

³ Сафаров, Р. А. Политический статус общественного мнения, Сп. “Социологические исследования”, № 14, 1979, с.14.

процеса на усъвършенстване на законодателството. По този въпрос съществуват *две крайни позиции.* Според *едната*, информацията за състоянието на общественото мнение е необходима дотолкова, доколкото при законотворчеството е от значение да се отчетат възможните конфликтни зони при реализирането на замислените промени в законовата уредба. Поддръжниците на тази позиция смятат, че *експертното мнение на професионалистите е много по-важно* от мнението, което може да се формира в обществото на основата на едни най-общи познания и представи за правото като теория и практика. Привържениците на тази позиция считат, че ако при прилагането на новоприетите закони възникне някакво обществено напрежение, то би могло да се преодолее като се проведе определена информационна и разяснителна работа сред широката общественост. Очевидно подобно разбиране е крайно едностранчиво. То е резултат до голяма степен от скептичното отношение на една част от професионалистите в областта на правото по отношение на общественото мнение. В случая не се разбират и не се оценяват правилно същността и функционалния потенциал на общественото мнение като регулатор на социалния живот на обществото. Но това не е толкова съществено. По-важното е, че подобно мнение създава опасност от волунтаризъм и заобикаляне на демократичните принципи при евентуалното осъществяване на промени в законовата уредба, след като не са сериозно отчетени и осмислени основните съдържателни акценти на общественото мнение.

За съжаление, в досегашната практика, взаимоотношенията между социолозите и законотворческите органи и институции в България се осъществяват до голяма степен в рамките на подобно едностранчиво разбиране. В редица случаи това е причината, някои от новоприетите закони и подзаконови нормативни документи да нямат на практика този регулаторен ефект и действена сила, които законодателят е имал като презумпция при тяхното създаване. Представителите на политическата и на изпълнителната власт сравнително по-често и с по-голяма внимание приемат анализите и оценките на социолозите за акцентите и основните тенденции в проявлението на общественото мнение. Но и в този случай се търсят преди всичко анализи и оценки, касаещи обществения имидж (публичния образ) на една или друга институция или на отделни държавни и политически лидери. Значително по-рядко се ползва информация по съдържателни проблеми, изявиени от общественото мнение.

Другата крайна позиция е, че "...трябва да се законодателства преди всичко в съответствие с общественото мнение".⁴ Озадачаващо е, че такъв авторитетен специалист в областта на правната социология като Ж. Карбонье заявява толкова категорично: "Допитванията до общественото мнение, проведени в национален мащаб, са равнозначни на тази обща воля, която е призвана да създава законът".⁵ Подобно разбиране е не само резултат от опростенчески подход. То не може да се реализира на практика. Проблемът е в това, че по начало общественото мнение е нееднородно социално явление и да се открие в него "общата воля" е сложна задача, с много неизвестни. В този смисъл заслужава да се припомнят мислите на Г. Хегел, че "...в общественото мнение са свързани непосредствено истини с безкрайни заблуждения" и че "...да откриеш в него истината е дело на велик човек". Ако се остави настрана елитарния момент в разсъжденията на Г. Хегел, то може да се направи извода, че без съответен научен анализ и преосмисляне, непосредствените резултати, получени при изследванията на общественото мнение не могат да се използват от социалната практика и което е по-важно, съществува сериозна опасност те да я въведат в заблуждение.

Вярно е, че в съвременното гражданско общество законотворчеството е функция, делегирана на определени представителни органи на държавната власт. Това предполага, че при всички случаи резултатите, получени от допитванията до общественото мнение ще бъдат преосмисляни и "филтрирани," в резултат от обсъжданията и дискусиите, провеждани в тези органи при оформянето на законодателните им решения. И въпреки това, необходима е по-голяма яснота по въпроса за това как и доколко общественото мнение в своя натурален вид – регистрирано с помощта на едни или други изследователски методики и техники – може да бъде използвано при законотворческата дейност на държавата.

За съжаление, отговорът на този въпрос не се съдържа в нито едно от посочените две крайни виждания. Той се намира някъде по средата. Но в случая става дума не само за балансирането на едни най-общи представи за това как е възможно и целесъобразно да се отчита общественото мнение при законотворческата дейност. Това несъмнено е важно да се знае като изходна предпоставка. По-същественото обаче е да се очертае едно по-конкретно и в относително по-голяма степен операционализирано виждане по този изключително важен въпрос.

⁴ Карбонье, Ж. Юридическая социология. М., 1986, с.335.

⁵ Пак там, с.335.

Исходният методологичен пункт в случая е разбирането, че законодателят е длъжен да познава общественото мнение, но не е задължен да се ръководи пряко и непосредствено от неговите конкретни оценки и съждения, когато осъществява своята дейност. Това разбиране се основава на противоречивия характер на общественото мнение, за което вече стана дума в предшестващите части на настоящото изложение.

Друга важна отправна точка е изискването за сравнително по-динамично усъвършенстване на действащото законодателство, в отговор на социалната динамика в обществото. В тази връзка следва да се отчита фактът, че в съвременните условия е необходимо много по-малко време, за да се измине пътя от първоначалното зараждане на даден процес или явление, до неговото утвърждаване като значима съставна част от социалната практика. Очевидно, в тези условия е от значение да се следят много по-внимателно реакциите на общественото мнение, за да се регистрират и анализират своевременно възникващите нови социални процеси и явления и свързаните с тях нови обществени потребности и интереси. Как и кога ще се регламентират по законодателен път тези нововъзникнали потребности и интереси е въпрос на правна технология и на законодателна стратегия. Но при анализа и правното регламентиране на променящата се динамично социална действителност, законодателят се нуждае от автентична, актуална и достоверна социална информация. Такава информация е в състояние да предостави само общественото мнение.

Като се отчитат направените уточнения може да се каже, че в практически план се очертават *четири основни области на взаимодействие между правото и общественото мнение*, когато става дума за усъвършенстването на действащото законодателство. *Първо*, това е *оценката за тенденциите на общественото развитие в обзримо бъдеще*. В съвременните условия законодателят е длъжен да държи винаги ръка на пулса на обществения живот, за да улавя и анализира своевременно зараждащите се промени в обществените потребности и интереси. Така той е в състояние да актуализира текущо своята законодателна стратегия и програма, за да не изостава от бурното развитие на събитията в обществения живот.

Общественото мнение предоставя възможност да се открият и да бъдат дефинирани зараждащите се обществени промени и свързаните с тях нови обществени потребности и интереси. Но в повечето случаи, то не би могло да предложи строго конкретна и изчерпателна оценка, която да се използва непосредствено от законодателя. Нека припомним, че общественото мнение по своята същност е твърде противоречиво, защото в него рефлектират цялата сложност и естествена вътрешна

противоречивост на реалния обществен живот. Ето защо, веднъж открити и дефинирани, новите социални потребности и интереси следва да се изучават и анализират на експертно равнище. Общественото мнение показва колко значим е даден обществен проблем. Задача на специалистите в съответната област е да очертаят неговото конкретно съдържание и да предложат възможности за разрешаването му. От тази гледна точка, законодателят се нуждае от партньорство не само с експерти-социолози, но и с професионалисти от останалите области на обществознанието – икономисти, специалисти по социално управление, психолози, политолози и др. И още нещо, общественото мнение предлага информация за тенденциите в развитието на зараждащите се нови обществени процеси и явления. Това означава, че законодателят е заинтересован да го следи и анализира текущо, за да има представа за това в каква посока се движат обществените оценки и нагласи по повод разрешаването на възникналите нови социални проблеми.

Практическият смисъл, от тези на пръв поглед твърде общи и абстрактни разсъждения може да се очертае на основата на един популярен проблем от съвременната социална практика. Така например, през последните 10-15 години общественото мнение в някои страни с утвърдена демократична система за управление започна да акцентира върху социалните проблеми на хората с хомосексуални наклонности и предпочитания. Първоначално това се очертаваше само като една загатната тема, по която нямаше изградени ясни обществени оценки и нагласи. Но само за няколко години общественото мнение узря за идеята, че и тези хора имат правото да удовлетворяват своите сексуални потребности в условията на социална толерантност и на основата на определен от закона статус на техните трайни взаимоотношения. Утвърди се разбирането, че хомосексуалните двойки могат да получат правен статус в обществото, аналогичен на този, от който се ползват хетеросексуалните. Днес вече сме свидетели, че в редица страни законодателството се промени в тази посока и даде възможност по законов път да се уреждат взаимоотношенията между партньорите при хомосексуалните двойки. Разбира се, до тази законова регламентация се достигна не веднага и не без сериозни обществени обсъждания. Няколко години общественото мнение реагираше не еднозначно на този проблем, като оценките и нагласите варираха в твърде широк диапазон – от пълна и безусловна подкрепа, до категорично отрицание. Но експертите и главното законодателство успяха правилно да разчете отправените към него обществени послания. Така в момента, в който общественото мнение се избистри окончателно в подкрепа на едно позитивно решение, приемането на необходимите

допълнения и поправки в законовата уредба бяха направени бързо и без каквото и да било напрежение в работата на законодателните органи.

Втората основна област на взаимодействие между правото и общественото мнение се отнася до *оценката за ефективността на действащата към даден момент законова уредба в държавата*. Обществото винаги проявява особена чувствителност по въпроса за това, какви са законите, на които се основава държавното управление. То се интересува от това на основата на каква законова база се осъществява регулирането на определени особено значими за него социални противоречия и конфликти и съответно формира своето отношение и оценка.

Когато става дума за взаимодействието между правото и общественото мнение в тази област заслужава да се направи едно важно уточнение. То е, че не винаги хората са достатъчно добре запознати със съдържанието на действащите закони и с практиката на тяхното приложение. Вярно е, че в демократичните общества, средствата за масова комуникация правят възможно обществеността да се информира текущо и достатъчно подробно както със съдържанието на действащите закони, така и с резултатите от тяхното практическо прилагане. И въпреки това остават значителни бели петна в общественото съзнание по този проблем, които следва да се попълват като се разширяват правната култура и възпитание на гражданите.

Това, което заслужава да се отбележи в случая е, че в условията на социална динамика, днешното състояние на правната уредба може вече да не съответства в необходимата степен на промените се реалности на обществената действителност. Става дума разбира се, не за временни конюнктурни промени, а за такива, които са породени от зародили се обективни тенденции в развитието на обществения живот, които имат траен характер. В този смисъл, е важно законодателят да знае – на основата на достатъчно обективна информация – в каква посока се изменя общественото мнение и от какви нови проблеми се вълнуват хората. Дали е назрял моментът за едни или други промени в законовата уредба е друг въпрос. Това зависи от множество социално-политически фактори и условия, които могат да присъстват като проблемни акценти в общественото мнение, но могат и да не са ясно публично манифестирани. Но общественото мнение може да маркира този обективен праг на насищане, след който зародилите се нови обществени проблеми задължително би следвало да получат съответна правна регулация.

Третата област на взаимодействие между правото и общественото мнение е *оценката за дейността на правната система*. На пръв поглед, подобна формулировка

може да изглежда некоректна като се отчита обстоятелството, че правната система е едно твърде широко съставно понятие. То включва съда (с всичките му разновидности), прокуратурата и следствието, а също така изградените междинни контролни, надзорни и регулаторни органи. Няма съмнение, че всяка от тези обособени части на съдебната система има строго специфични функции, права и пълномощия. Но за обикновения гражданин – в общия случай – границите и различията между отделните части на съдебната система се размиват и е много трудно да се формира ясна обществена представа за това кой какво е свършил или не е свършил, когато се изгражда преценката за дейността на правните органи и институции. В повечето случаи тя може да се дефинира само по съвкупност като едно общо виждане за това дали законите се прилагат в съответствие с волята и замисъла на законодателя или обратното. Общественото мнение в повечето случаи регистрира факта, че извършителят на едно или друго обществено-значимо престъпление е останал ненаказан или обратното, че си е получил заслуженото наказание. Хората не се интересуват от конкретните причини, поради които не е било осъществено ефективно правораздаване, в съответствие с предписанията на закона. В този смисъл е невъзможно, а и едва ли е необходимо, всички членове на обществото да познават в подробности принципите на функциониране и взаимодействие между отделните звена на правната система. Но в едно демократично общество, всеки негов член има не само правото, но и обществената отговорност да се интересува от това как се прилагат законите, приети и огласени от законодателя.

Разбира се, в условията на представителна демокрация, хората делегират това свое право и отговорност на представителните органи на различни политически и граждански структури и институции, които от тяхно име упражняват компетентно необходимия обществен контрол. Но паралелно и независимо от него, в обществото винаги се формира определена оценка за това как се прилагат законите – добре или лошо – която общественото мнение регистрира и изявява по един или друг начин. За юристите, които са се обрели да служат на правото, тази обществена оценка – колкото и безадресна да е – дава основание за сериозен размисъл и съответно за компетентен професионален анализ и оценка на причините. Това е необходимо, защото авторитетът на правната система и на правото като обществен институт се гради основно върху доверието на хората. Ако това доверие се наруши – по едни или други причини – отслабват естествено и регулативните възможности на правото в обществения живот, с всички произтичащи от това негативни социални последици.

Съвременните методики за изучаване на общественото мнение дават възможност да се регистрира с необходимата степен на достоверност и общественото мнение, което се формира в относително по-малките социални групи, обособени по различни признаци: териториален, професионален, по пол, възраст, образование, религиозна и политическа принадлежност и редица други. В този случаи, оценките за дейността на правната система могат да са значително по-конкретни и дори персонализирани. Така например, в един по-малък град, дейността на съдиите, прокурорите и следователите се осъществява реално под прякото и непрекъснато наблюдение на местната общественост. Всяко тяхно професионално действие или бездействие получава съответна обществена оценка. В този случай, общественото мнение е достатъчно конкретизирано и би могло да се използва много по-непосредствено като повод и основание за осъществяването на специализиран анализ и контрол върху дейността на магистратите.

Аналогично би могло да се процедира, например и с мнението на представителите на бизнеса. По тези раздели от правото, които касаят уреждането на бизнес отношенията в обществото, мнението на хората от бизнеса може да се приеме като достатъчно компетентно, когато се анализира работата на магистратите, ангажирани с разрешаването на правни казуси в тази област.

Четвъртата област на взаимодействие между правото и общественото мнение възниква по повод на необходимостта от заличаване на едни или други законови разпоредби от действащото законодателство. Развитието на обществените отношения непрекъснато изменя социалната обстановка, в която се прилагат законите. През последните 10-15 години, ярък пример в тази насока са промените, извършващи се в законовата уредба на т. н. “страни в преход”, към които се причислява и Република България. В тези страни се извършва по същество основно обновяване на законовата уредба като тя се очиства от всички елементи, свързани с тоталитарната система за управление на обществения живот. В този случай, изучаването на общественото мнение по повод на извършваните промени едва ли би могло да се отчете като негативен факт. Професионалистите – прависти и политици – имаха възможност да ползват като модел законодателството в някои Централно-европейски страни, когато прекрояваха българската законова уредба. В случая заслужава да се отбележи, че професионалистите можеха да работят спокойно, защото и без специални проучвания на общественото мнение беше ясна подкрепата на българската общественост в тази насока. Друг е въпросът, че те нямаха и нагласата да използват общественото мнение

като ориентир при определянето на насоките и акцентите на извършваните от тях промени.

В процеса на динамично изменение на социалната структура на обществото възникват нови обществени потребности и интереси, но заедно с това отпадат или съществено се видоизменят редица от съществувалите до скоро обществени реалности. Така все по-често едни или други законови решения се оказват остарели или напълно излишни. Нещо повече, свидетели сме на това, че все по-често в съвременното общество се подлагат на сериозна преоценка редица основни морално-етични принципи и норми, които естествено поражат промени и в действащото законодателство. Такъв е например въпросът за смъртното наказание, налагано за извършени особено тежки престъпления с висока степен на обществена опасност. В редица страни по света, където демократичните принципи се утвърждават трайно във всички сфери на обществения живот, тази тежка наказателна мярка става неприемлива за преобладаващата част от обществото. Свидетели сме на това, че под сериозния натиск на общественото мнение все повече страни изваждат от своите правни кодекси смъртното наказание като наказателна мярка или налагат мораториум върху изпълнението на смъртните присъди.

Извън посочените по-горе примери на повече или по-малко радикално изменение и обновление на законовата уредба, отпадането на едни или други законови разпоредби в съвременните условия е постоянен и може да се каже рутинен процес. Новото в съвременните условия е, че социалната динамика го прави много по-интензивен. Взаимодействието между множеството разнородни по своите функционални характеристики социални групи и прослойки в обществото поражда такова многообразие от специфични потребности и интереси, че по същество се оказва практически невъзможно те да бъдат регистрирани и дефинирани в пълния им обем, обхват и конкретност, без помощта на общественото мнение. Ето защо, както магистратите, така и членовете на законодателните органи и институции са заинтересовани да повишават своята социологическа култура, за да могат по-активно и непосредствено да ползват автентична информация за състоянието на общественото мнение в своята професионална дейност.

С усложняването на обществените отношения обективно нараства обема на приеманите нови законови разпоредби. Ако паралелно с това не се извеждат от употреба вече остарелите закони, то има сериозна опасност от затормозяване на правораздавателната система като цяло. В този смисъл, обществената оценка за това

кои закони биха могли да отпаднат от действащата правна уредба има изключително важно значение.

В съвременното общество практически няма такива зони, в които обществените отношения да не са обхванати от определени регулаторни механизми, които да определят социалното поведение на хората. В този смисъл, когато една или друг закон бъде отменен това съвсем не означава, че съответната сфера на обществени отношения остава неподвластна на регулаторните механизми на обществото. На мястото на правните, веднага започват да действат естествените социални регулатори. Това означава, че в демократичните общества правната система би могла да има “пулсиращ” характер. При необходимост тя може да намалява своя обхват като по този начин оставя по-широко поле за проявлението на естествените социални регулатори и обратното. При необходимост от засилване на общественото въздействие върху социалното поведение на членовете на обществото в дадена област или по даден проблем паралелно с естествените социални регулатори е възможно да се изгради и съответна законова уредба, която да въздейства в същата посока.

Опити за реализирането на подобна стратегия на съвместяване на правни с естествени регулаторни механизми вече се правят. Така например, в правната практика на САЩ все по широко се прилага досъдебното или извънсъдебно производство. То дава възможност на страните по даден спор да се договорят за неговото взаимно изгодно решаване на основата на консенсус, постигнат извън съдебната зала. Държавата и в частност правната система подпомага спорещите страни да постигнат съгласие като им предоставя възможност за консултации със специално определени съдии-помирители, с независими правни консултанти и с т. н. “правни модератори”. Може да се очаква, че с укрепването на демократичните принципи и механизми на гражданското общество възможностите за маневриране в тази посока ще се разширят значително.

* * *

От казаното до тук е ясно, че взаимодействието между правото и общественото мнение е по същество итеративен процес. Промените в общественото мнение – рано или късно – пораждат съответни изменения в правната уредба на обществения живот и обратното. Промените в законодателството формират нови нагласи, настроения и очаквания в общественото мнение. Така очертаното взаимодействие се осъществява

винаги на основата и посредством отражението на социалната действителност в общественото съзнание. Общественото мнение като сетивно различима рефлексия на общественото съзнание позволява да бъдат съпоставени формираните в обществото представи за начина, по който би следвало да се регулират обществените процеси и взаимоотношения с начина, по който правото отговаря на тази потребност. Когато при тази съпоставка се открие някакво несъответствие или пропуск, влиза в действие обществено-политическия механизъм за коригиране на законите. Дали това ще стане по-бързо и по-безболезнено или обратното – в отговор на изострянето на едни или други обществени отношения – зависи от законодателя. При условие, че той ползва активно и разчита компетентно информацията, която генерира общественото мнение, то трудности при усъвършенстването на законовата уредба не може да има. Те могат да възникнат само тогава, когато законодателят съзнателно или поради непознаване на обществените потребности и интереси забави приемането на необходимите промени в законовата уредба.

Правото като обществен институт има многовековни традиции и богат опит в регулирането на обществените отношения. То пренася опита на отминалите поколения в съвременността и така поддържа жива връзката между миналото, настоящето и бъдещето на човешката цивилизация. В съвременните условия, правото се вписва в една изключително сложна и динамична система за регулиране на обществените отношения, в която между него и останалите т. н. “естествени социални регулатори” възникват принципно нови полета на взаимодействие. Механизмът, с помощта на който се осъществява това взаимодействие е общественото мнение. В условията на демокрация, законодателят е непосредствено ангажиран и заинтересован да следи текущо обществените нагласи, настроения и очаквания. Това е така, защото неговата основна цел е – (както вече неведнъж беше отбелязано) – да съдейства активно за хармонизиране на обществените отношения, а не да налага доминиращата роля на едни обществени потребности и интереси над други. Фактичeskата равнопоставеност между различните структури на гражданското общество е принципната основа върху която се гради взаимодействието между различните функционални елементи на цялостната регулаторна система на обществените отношения.

С развитието на приложната социология изискването за текущо отчитане на нагласите, настроенията и очакванията на обществото, отразени в общественото мнение се превръщат от абстрактно пожелание в реална практическа възможност. От добрата воля и разбиране, проявени от юридическата колегия зависи тази възможност

да се впише функционално в тяхното професионално ежедневие. Така могат да се избегнат множество недоразумения и колизии в обществото, породени от несъответствието между социалните потребности и реалните възможности за успешно регулиране на обществените отношения в съвременното гражданско общество.

SOCIAL DYNAMICS AND LEGAL REGULATION

Prof. Sofka Mateeva, Ph.D.

SUMMARY

The paper analyses the possibilities of legal sociology in the process of facilitation and improvement of the legislative process. In particular, it is attempted to base and argument the interaction between law and public opinion as a social institute in the contemporary social dynamics context.

There are four basic areas of such interaction under consideration, each of which may contribute for the improvement of the current legislation. It is argued that it is the obligation of the legislator to be aware of public opinion, but that there is no obligation for the legislator to be driven in its legislative activity directly or closely by public appreciation or reasoning. It is concluded that in democratic societies the interaction between law and public opinion is in fact an iterative process since public opinion changes – sooner or later – bring about the respective legislative modifications and vice versa – legislative modifications bring about the formation of new public arrangements, moods and expectations.